

5.9 VIDIEKOSŤ KRAJINY

Priemerná hustota obyvateľstva v SR je 110,1 obyvateľov na km². Na úrovni krajov - NUTS III má najnižšiu hustotu osídlenia Banskobystrický kraj (69,9), Prešovský kraj (88) a najvyššiu Bratislavský kraj (291,8) - s osobitným postavením v rámci SR. Počet vidieckych obcí je 2 241 s počtom 1 609 738 obyvateľov.

Vidiekosť územia (základom sú obce s hustotou osídlenia menšou ako 100 obyv. na km²)

Tabuľka 5.4 Triedenie na úrovni krajov – NUTS III a NUTS II

Územie	Rozloha v km ²		Podiel z celkovej výmery	Obyvateľstvo		Podiel z celkového počtu obyv.
	spolu	vidiecke regióny		spolu	vidiecke regióny	
SR spolu	49 035	37 605	76,7	5 398 657	1 617 941	29,9
Bratislavský kraj	2 053	1 096	53,4	616 982	47 875	7,8
Tnávsky kraj	4 148	2 742	66,1	551 287	172 303	32,2
Trenčiansky kraj	4 502	3 059	68,6	609 288	152 922	24,6
Nitriansky kraj	6 343	4 659	73,7	715 841	261 658	36,6
Slovensko- západ	14 993	10 508	70,1	1 876 416	586 883	31,3
Žilinský kraj	6 788	5 155	75,9	692 582	215 183	31,1
Banskobystrický kraj	9 455	8 198	86,7	662 932	287 456	43,4
Slovensko - stred	16 243	13 353	82,2	1 355 514	502 639	37,1
Prešovský kraj	8 993	7 355	81,8	784 451	255 434	32,6
Košický kraj	6 753	5 293	78,4	765 294	225 110	29,4
Slovensko- východ	15 746	12 644	80,3	1 549 745	480 544	31,0

SR bez Bratislavského kraja	46 982	36 509	77,7	4 781 675	1 570 066	32,8
------------------------------------	---------------	---------------	-------------	------------------	------------------	-------------

Bratislavský kraj	2 053	1 096	53,4	616 982	47 256	7,8
Bratislava	368	0	0	448 292	0	0
Malacky	949	770,3	81,2	63 925	25 564	40,0
Pezinok	375	152,5	40,7	54 036	9 305	17,2
Senec	361	173,3	46,3	50 729	13 006	25,6

Tabuľka 5.5 Vidiecke regióny na úrovni NUTS IV podľa metodiky Eurostatu

P.č.	Okres	Počet obcí spolu	z toho: počet vidieckych obcí	Počet obyvateľov vidieckych obcí	Počet obyvateľov spolu	Podiel vidiekeho obyvateľstva	Priemerná hustota obyvateľov
	SR spolu	2 883	2 241	1 609 738	5 398 657	29,8	110,1
	Výrazne vidiecke regióny (vyše 50% obyvateľstva žije v obciach s nízkou hustotou osídlenia)						
1	Dunajská Streda	66	55	57 733	112 348	51,4	104,5
2	Námestovo	24	16	30 681	55 366	55,4	80,2
3	Turčianske Teplice	26	24	9 067	16 823	53,9	42,8
4	Tvrdošín	15	12	20 432	34 723	58,8	72,5
5	Brezno	30	28	38 714	65 827	58,8	52,0
6	Krupina	36	35	21 366	22 901	93,3	39,1
7	Poltár	24	21	15 882	23 303	68,2	46,1
8	Rimavská Sobota	107	100	44 197	82 508	53,6	56,1
9	Veľký Krtíš	71	68	29 769	46 636	63,8	54,9
10	Rožňava	62	57	37 722	61 764	61,1	52,7
11	Sobrance	47	46	17 048	23 263	73,3	43,2
	Spolu	508	462	322 611	545 462	59,1	
	Prevažne vidiecke regióny (15 - 50 % obyvateľstva žije v obciach s nízkou hustotou osídlenia)						
1	Malacky	26	19	25 564	63 925	40,0	67,4
2	Pezinok	17	8	9 305	54 036	17,2	144,1
3	Senec	28	15	13 006	50 729	25,6	140,5
4	Galanta	35	17	20 729	94 796	21,9	147,9
5	Hlohovec	24	15	9 745	45 817	21,3	171,6
6	Piešťany	27	14	11 161	63 907	17,5	167,7
7	Senica	31	27	29 686	60 654	48,9	88,7
8	Skalica	21	14	13 914	47 265	29,4	131,7
9	Trnava	45	30	29 335	126 500	23,2	170,7
10	Bánovce n.B.	43	39	14 972	38 638	38,7	83,6
11	Myjava	17	15	10 563	29 468	35,8	90,1
12	Nové Mesto n.V	34	24	20 161	63 922	31,5	110,2
13	Partizánske	23	14	10 975	48 219	22,8	160,2
14	Považská Bystrica	28	22	17 023	65 862	25,8	142,3
15	Prievidza	52	34	33 075	141 242	23,4	147,1
16	Púchov	21	15	13 593	45 918	29,6	122,4
17	Trenčín	37	22	22 639	113 785	19,9	168,6
18	Komárno	41	34	43 741	108 566	40,6	98,7
19	Levice	89	81	58 621	120 730	48,6	77,8
20	Nitra	59	33	29 281	163 418	16,9	187,6
21	Nové Zámky	62	46	60 711	151 121	40,2	112,2
22	Šaľa	13	9	22 321	54 475	41,0	153,0
23	Topoľčany	54	38	27 845	74 048	37,6	124,0
24	Zlaté Moravce	32	23	19 138	43 483	44,0	83,5
26	Čadca	23	11	24 978	92 869	26,9	122,2
27	Dolný Kubín	24	22	17 806	39 442	45,1	80,5
28	Liptovský Mikuláš	56	51	29 959	74 649	40,1	56,5
29	Martin	43	33	20 930	97 971	21,4	133,1
30	Ružomberok	25	16	17 148	59 913	28,6	92,6
31	Žilina	53	22	24 766	156 921	15,8	192,5
32	Banská Bystrica	42	33	21 528	112 736	19,1	139,4
33	Banská Štiavnica	15	14	6 301	17 061	36,9	61,4
34	Detva	15	12	15 728	33 712	46,7	75,1
35	Lučenec	55	49	28 845	73 133	39,4	91,8
36	Revúca	42	39	17 617	40 974	43,0	56,1
37	Zvolen	26	23	17 573	68 190	25,8	89,8

	Okres	Počet obcí	Z toho: počet vidieckych obcí	Počet obyvateľov vidieckych obcí	Celkový počet obyvateľov	Podiel vid.obyv.	Priemerná hustota obyv.
38	Žarnovica	18	15	12 319	27 633	44,6	64,9
39	Žiar nad Hronom	35	29	17 617	48 318	36,5	90,8
40	Bardejov	86	81	35 459	75 607	46,9	80,7
41	Humenné	62	55	22 494	65 173	34,5	86,4
42	Kežmarok	42	27	13 942	62 230	22,4	74,1
43	Levoča	33	26	9 558	31 331	30,9	87,8
44	Medzilaborce	23	22	5 935	12 728	46,6	29,8
45	Poprad	29	16	27 586	103 074	26,8	91,8
46	Prešov	91	61	37 619	161 269	23,3	172,7
47	Sabinov	43	31	18 549	53 294	34,8	110,1
48	Snina	34	31	13 607	39 592	34,4	49,2
49	Stará Ľubovňa	44	37	23 677	50 434	46,9	80,8
50	Stropkov	43	41	9 394	20 469	45,0	52,6
51	Svidník	68	64	14 530	33 437	43,5	60,8
52	Vranov nad Topľou	68	46	23 084	75 813	30,4	98,6
53	Gelnica	20	14	13 117	30 314	43,3	51,9
54	Košice - okolie	113	77	51 310	104 841	49,4	68,4
55	Michalovce	78	66	42 060	108 928	38,0	106,9
56	Spišská Nová Ves	36	21	19 482	91 484	21,3	155,9
57	Trebišov	82	66	43 963	102 826	42,8	95,7
	Spolu	2338	1 765	1 276 384	4 067 379	31,4	
Prevažne mestské regióny (s menej ako 15 % obyvateľov vidieckych obcí)							
1-5	Bratislava	1	0	0	448 292	0,0	1 218,2
6-9	Košice	1	0	0	241 874	0,0	987,2
10	Kysucké Nové Mesto	14	4	3 931	33 416	11,8	192,0
11	Ilava	21	10	6 812	62 234	10,9	173,4
	Spolu	37	14	10 743	785 816	1,4	

Zdroj údajov: Bilancia pohybu obyvateľstva podľa obcí SR v r.1999, ŠÚ/SR 2000 a vlastné výpočty

5.9.1 CHARAKTERISTIKA VIDIECKYCH OBLASTÍ

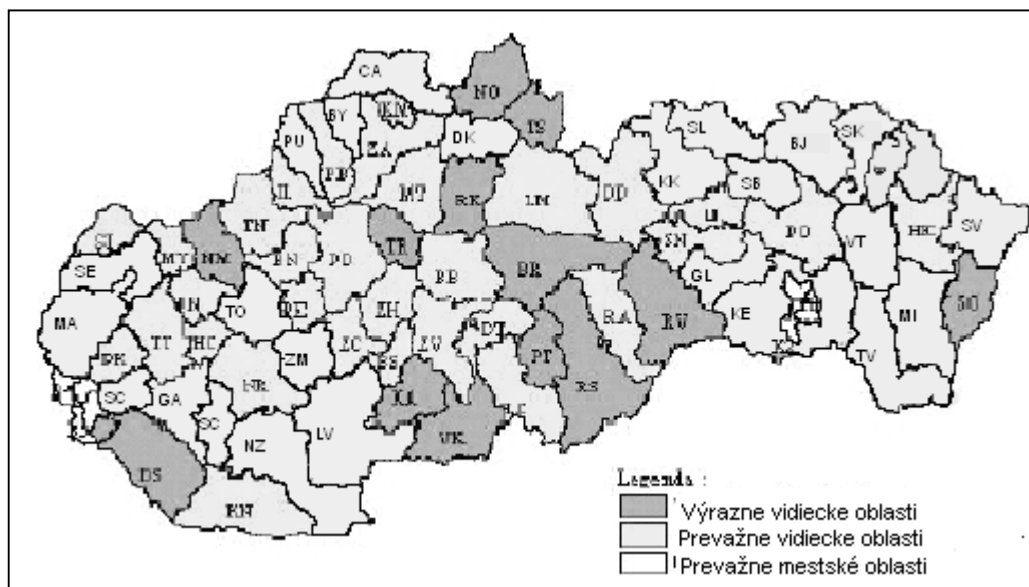
Metodika územného vymedzenia vidieckych oblastí používaná v EÚ (EUROSTAT), vychádza z dvoch hierarchických úrovní územných jednotiek: **lokálna** úroveň a **regionálna** úroveň. Na lokálnej úrovni - NUTS V (Nomenclature des unites territoriales statistiques), je vidiecka oblasť definovaná pre vidiecke obce s hustotou obyvateľstva nižšou ako 100 obyvateľov na 1 km². Na regionálnej úrovni – vidiecke územie NUTS III a NUTS IV, je vidiecky región administratívno správna jednotka, ktorá sa člení podľa stupňa vidieckosti na základe podielu obyvateľstva žijúceho vo vidieckych obciach k celkovému počtu obyvateľov v regióne. Za **prevažne vidiecke regióny** sú považované regióny, kde 15 % - 50 % obyvateľstva žije vo vidieckych obciach a regióny kde viac ako 50 % obyvateľstva žije vo vidieckych obciach, za **výrazne vidiecke**. Tie regióny, kde žije menej ako 15 % obyvateľstva vo vidieckych obciach sú **prevažne mestské**.

Podľa tejto metodiky, vidiecke oblasti SR na lokálnej úrovni NUTS - V k 31.12.1999 zahŕňujú 2 241 obcí, t.j. 77,7 % z celkového počtu obcí a 76,7 % rozlohy štátu. Z celkového počtu obyvateľov SR žije vo vidieckych obciach 1 609 738 obyvateľov, čo predstavuje 29,8 %. (v ČR 22,3%)

Vidiecke oblasti SR na úrovni regiónov - NUTS IV – zahŕňa 68 okresov – z toho 11 výrazne vidieckych a 57 prevažne vidieckych okresov. V roku 1999 tu žilo 85,4 % obyvateľstva SR (10,1 % vo výrazne vidieckych okresoch a 75,3 % v prevažne vidieckych okresoch). Rozloha vidieckeho priestoru na okresnej úrovni tvorí 97,7 % rozlohy štátu (výrazne vidiecke 18,4 %, prevažne vidiecke 79,3 %). (Tab. 5.4)

Na **regionálnej úrovni NUTS III** (aj NUTS II) vidiecky priestor zahŕňa okrem Bratislavského kraja všetky územnosprávne celky, čo predstavuje 95,8 % rozlohy štátu. Obce v takto vymedzenom vidieckom priestore tvorili 97,5 % všetkých obcí a žilo v nich 88,6 % obyvateľstva SR. Na tejto regionálnej úrovni sa podiel obyvateľstva žijúceho vo vidieckych obciach pohybuje od 24,6% do 43,4%. Ani jeden z krajov nie je výrazne vidiecky. (Tab.5.5)

Kategorizácia sídiel

5.9.2 DEMOGRAFICKÁ SITUÁCIA

Úroveň sociálneho rozvoja charakterizuje viacero ukazovateľov, medzi ktoré patrí aj demografická situácia a zloženie obyvateľstva. Pre demografický vývoj je charakteristický znižujúci sa prirodzený prírastok obyvateľstva a starnutie populácie.

Tabuľka 5.6 Základné demografické charakteristiky

Územie	Počet obyvateľov (osoby)		z toho žien (osoby)		Rozloha (km ²)		Hustota obyv. na km ²		Počet obcí	
	1997	2001	1997	2001	1997	2001	1997	2001	1997	2001
SR spolu	5 387 650	5 378 951	2 765 645	2 776 486	49 034	49 033	110	110	2 875	2 883
Mestské regióny	693 565	664 130	364 843	363 021	639	610	1 079	1 131	2	2
Vidiecke regióny	4 694 085	4 714 821	2 400 802	2 413 465	48 395	48 423	95	97	2 873	2 881

Zdroj: VÚEPP a ŠÚSR

V roku 2001 žilo na Slovensku 5 378,9 tisíc obyvateľov, z toho 2 767 tisíc žien. V skladbe obyvateľstva podľa pohlavia prevláda ženská zložka, keď na tisíc žien pripadalo 944 mužov (v roku 1997 to bolo 948).

Z národnostného zloženia popri majoritnej slovenskej populácii (86 %), trvale žijú na Slovensku obyvatelia ďalších 9 národností, z ktorých sú významnejšie zastúpené menšiny maďarská (10 %), rómska (1,8 %) a česká (1 %). Odhad počtu Rómov na Slovensku je však niekoľkonásobne vyšší, pričom podľa expertov najvýznamnejším faktorom neprihlásenia sa Rómov k svojej národnosti, je kríza rómskej národnej a etnickej identity, spôsobená rokmi asimilácie a vnímaním

rómstva ako pečate menejcnosti, a to tak zo strany majority, ako aj u Rómov samotných. V súčasnosti sa odhady odborníkov pohybujú medzi 420 tis.- 500 tis. obyvateľov rómskej menšiny a vzhľadom na vysokú pôrodnosť rómskej populácie sa toto číslo ustavične zvyšuje.

V 13 južných okresoch Slovenska je podiel maďarskej národnosti vyše 20 % a rómska populácia (okolo 10% celkovej populácie) je najviac sústredená na strednom a východnom Slovensku.

Tabuľka 5.7 Populačný vývoj

Územie	Počet obyvateľov k 31.12.					Medziročný pokles - rast v %			
	r.1997	r.1998	r.1999	r.2000	r.2001	1998/97	1999/98	2000/99	2001/00
SR spolu	5 387 650	5 393 382	5 398 657	5 402 547	5 378 951	100,1	100,1	100,1	99,6
Mestské regióny	693 565	691 488	690 166	689 425	664 130	99,7	99,8	99,9	96,3
Vidiecke regióny	4 694 085	4 701 894	4 708 491	4 713 122	4 714 821	100,2	100,1	100,1	100,0

Zdroj: VÚEPP a ŠÚSR

Populačný vývoj SR, daný medziročným indexom zmeny počtu obyvateľov, má v priemere stagnujúci priebeh (definovaný od -0,5 do 1 %). Údaje o počtoch živonarodených a zomretých osôb v priebehu roka dokumentujú spomaľovanie reprodukcie obyvateľstva, čo vedie k ďalšiemu zníženiu prirodzeného prírastku obyvateľstva. Z demografického hľadiska priaznivý vývoj zaznamenáva len oblasť severného a východného Slovenska, čo súvisí jednak s vysokým podielom rómskeho etnika (*Kežmarok, Levoča, Vranov n/T, Revúca, Gelnica, Sabinov, Spišská Nová Ves*) a vysokou religiozitou tu žijúceho obyvateľstva. Prirodzený prírastok obyvateľstva sa v 20 okresoch tejto oblasti pohybuje od 2 do 10 % - (najviac *Námestovo a Kežmarok*).

Tabuľka 5.8 Vývoj pohybu obyvateľstva (relatívne údaje)

Územie	Celkový prírastok/ úbytok					Prírastok/úbytok sťahovaním					Prirodzený prírastok/úbytok				
	n a 1 0 0 0 o b y v a t e ľ o v														
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
S R spolu	1,62	1,06	0,98	0,72	0,03	0,32	0,24	0,27	0,27	0,19	1,30	0,82	0,71	0,45	-0,16
Mestské regióny	-0,41	-3,00	-1,55	-1,07	-1,34	-0,79	-2,97	-1,29	-0,77	-0,73	0,23	-0,03	-0,26	-0,31	-0,61
Vidiecke regióny	1,97	1,66	1,35	0,98	0,22	0,52	0,71	0,50	0,42	0,32	1,62	1,06	0,85	0,56	-0,09

Zdroj: VÚEPP a ŠÚSR

Mierny úbytok obyvateľstva sťahovaním v posledných štyroch rokoch možno pozorovať najmä na východe Slovenska v okresoch: *Medzilaborce, Stará Ľubovňa, Humenné, Svidník, Sabinov, Poprad, Bardejov, Gelnica*, v strednej časti Slovenska v okresoch: *Detva, Tvrdošín, Námestovo, Žiar nad Hronom* a v západnej časti len v 2 okresoch: *Ilava a Prievidza*.

Stále pokračuje spomaľovanie reprodukcie obyvateľstva, keď pokles úmrtnosti nedokáže vykompenzovať pokles pôrodnosti. Výsledkom je ďalšie zhoršenie reprodukčných mier a vekového zloženia obyvateľstva. Pokračuje proces starnutia populácie, dôkazom čoho je zvýšenie priemerného veku a zhoršenie indexu starnutia. Slovensko sa zatiaľ svojou vekovou štruktúrou zaraďuje medzi 10 európskych krajín s najmladším obyvateľstvom, avšak znižovanie pôrodnosti a rast počtu obyvateľstva nad 65 rokov môže znamenať posun do dolnej časti rebríčka.

Podiel obyvateľstva v predproduktívnom veku sa v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi ďalej znížil a dosiahol 19,2 % z celkového počtu obyvateľstva, kým v r. 1997 bol ešte 21 %. Zníženie počtu mladých ľudí je alarmujúce hlavne v mestských regiónoch, kde podiel predproduktívneho obyvateľstva je v priemere na úrovni 16 %. Počet obyvateľov v produktívnom veku v porovnaní s rokom 1997 vzrástol o 2,7 % a tvorí tak podiel 63 %. Podiel obyvateľstva v produktívnom veku je nižší vo vidieckych regiónoch (62,3) ako v mestských (65,6 %). Výraznejšie sa zvýšil podiel

poproduktívneho obyvateľstva, pričom na zvýšení sa podieľali ženy oveľa väčšou mierou ako muži. Podiel poproduktívneho obyvateľstva v priemere 18 % je o niečo málo vyšší v mestských regiónoch, kde badať v priebehu rokov aj vyšší nárast.

Zvlášť nepriaznivý pomer medzi predproduktívnou a poproduktívnou zložkou populácie (index starnutia vyšší ako 100) je takmer v polovici vidieckych regiónov (33 okresov). Z mestských regiónov je tento nepriaznivý pomer len za Bratislavu (I-V). Najvyšší index starnutia majú stále 2 okresy na východnom Slovensku *Medzilaborce a Sobrance*, 2 okresy stredného Slovenska *Turčianske Teplice a Poltár*, a 6 okresov na západnom Slovensku - *Myjava, Nové Mesto n/V., Nové Zámky, Komárno, Piešťany, Levice* (od 115 do 139).

Vplyvom úbytku detskej zložky populácie a rastom počtu osôb v poproduktívnom veku sa ďalej zvyšuje aj priemerný vek obyvateľstva. Kým v roku 1997 bol priemerný vek za SR 35,1 v roku 2000 už dosiahol hodnotu 36,0. Viac ako polovica vidieckych regiónov (spolu 37) je nad priemerom SR.

5.9.3 SOCIÁLNO-EKONOMICKÁ ÚROVEŇ VIDIECKYCH REGIÓNOV

5.9.3.1 ZAMESTNANOSŤ

Od roku 1998 sa na vývoji zamestnanosti začalo výrazne prejavovať spomalenie dynamiky hospodárskeho rastu. Likvidácia pracovných miest v dôsledku transformačných a reštrukturalizačných procesov nebola kompenzovaná vytváraním nových pracovných miest v ozdravených častiach hospodárstva. Pre celú ekonomiku je charakteristická vysoká miera nezamestnanosti a nízka tvorba nových pracovných miest. Vo vidieckych regiónoch je situácia výrazne horšia ako v urbanizovaných.

Tabuľka 5.9 Vývoj ekonomicky aktívnej populácie

Územie	Ekonomicky aktívna populácia					Index 2001/97
	1997	1998	1999	2000	2001	
SR spolu	2 606 810	2 662 356	2 694 634	2 696 341	2 704 980	103,8
Mestské regióny	355 956	376 265	366 672	372 584	352 073	98,9
Vidiecke regióny	2 250 854	2 299 830	2 294 500	2 323 757	2 352 907	104,5

Zdroj: VÚEPP a ŠÚ SR

Miera ekonomickej aktivity v SR je relatívne vysoká - 50 % a v porovnaní s rokom 1997 sa zvýšila o 1,5 %. Za obdobie rokov 1997-2001 vzrástol počet ekonomicky aktívnych obyvateľov (o 3,8 %). Sú okresy, kde bol zaznamenaný značný pokles ekonomicky aktívnej populácie - hlavne na strednom Slovensku (-5%) v okresoch *Banská Štiavnica, Banská Bystrica a Revúca*. Najpočetnejšiu skupinu pracujúcich tvoria zamestnanci. Podiel zamestnancov vidieckych regiónov na celkovej zamestnanosti v SR je 79 %. a 87 % je podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov.

V roku 2001 v organizáciách s 20 a viac zamestnancami bol priemerný počet zamestnancov 1 287,1 tisíc, čo znamená medziročný pokles o 3 % a v porovnaní s rokom 1997 o 12 %. Pokles zamestnanosti za štyri roky bol výraznejší vo vidieckych regiónoch ako v mestských. Za päť rokov od r.1997, poklesla zamestnanosť najmä v hlavných odvetviach hospodárstva - v poľnohospodárstve (30 %) a priemysle (14 %).

Tabuľka 5.10 Vývoj celkovej zamestnanosti

Územie	r.1997	r.1998	r.1999	r.2000	r.2001	Index 2001/97
SR spolu	1 454 753	1 439 421	1 355 280	1 326 570	1 287 081	88,5
Mestské regióny	293 123	295 974	286 375	277 818	273 817	93,4
Vidiecke regióny	1 154 155	1 137 547	1 064 170	1 043 262	1 013 264	87,8

Zdroj: VÚEPP a ŠÚ SR

Napriek medziročnému poklesu zamestnancov z priemyslu si v štruktúre zamestnanosti podľa odvetví stále udržiavajú najvyšší podiel odvetvia priemyslu, najmä priemyselná výroba (vo vidieckych regiónoch 31%). Vidiecke regióny s prevládajúcou zamestnanosťou v priemysle sú okresy západného Slovenska *Púchov, Ilava, Bytča, Myjava, Prievidza a Partizánske* - viac ako 50 % celkovej

zamestnanosti. Najvyšší podiel zamestnaných v stavebníctve majú okresy *Žilina* a *Liptovský Mikuláš* na strednom Slovensku.

Zamestnanosť v poľnohospodárstve, vrátane lesníctva poklesla vo vidieckych regiónoch v porovnaní s rokom 1997 o tretinu. Najvyšší (až 50-ný %) pokles zamestnanosti v pôdohospodárstve za štyri roky bol v 5 vidieckych okresoch na východe Slovenska: *Trebišov*, *Svidník*, *Medzilaborce*, *Sabinov*, *Spišská Nová Ves*. Dochádza k zvyšovaniu využívania sezónnej práce. Napriek neustálemu poklesu zamestnanosti, poľnohospodárstvo a lesníctvo stále ešte ponúka v určitých regiónoch najviac pracovných príležitostí. Spolu v 16 okresoch bola zamestnanosť v poľnohospodárstve viac ako 15 %. Z celkového počtu zamestnancov v jednotlivých okresoch je najvyšší (viac ako 25 %) podiel priemerného evidenčného počtu pracovníkov z odvetvia pôdohospodárstvo v 4 okresoch stredného Slovenska: *Turčianske Teplice*, *Krupina*, *Veľký Krtíš*, *Poltár* a v 3 okresoch na východe *Sobrance*, *Košice-okolie*, *Medzilaborce*.

Tabuľka 5.11 Vývoj zamestnanosti v pôdohospodárstve

Územie	Zamestnanci poľnohospodárstva a lesníctva					Index 2000/97
	r.1997	r.1998	r.1999	r.2000	r.2001	
SR spolu	135 486	125 442	107 760	95 812	89 778	66,3
%podiel na celk.zam.	9,3	8,7	8,0	7,2	6,98	-
Mestské regióny	2 623	2 154	1 592	1 127	1 032	39,3
%podiel na celk.zam.	0,9	0,7	0,6	0,4	0,38	-
Vidiecke regióny	132 445	122 965	105 931	94 452	88 746	67,0
%podiel na celk.zam.	11,5	10,8	10,0	9,1	8,76	-

Zdroj: VÚEPP a ŠÚ SR

V roku 2002 nastal pozitívny obrat vo vývoji zamestnanosti na Slovensku a situácia sa začala postupne zlepšovať, vzhľadom na stabilné makroekonomické prostredie a hospodársky rast.

5.9.3.2 NEZAMESTNANOSŤ

Ekonomická schopnosť regiónu zvyčajne súvisí s jeho podielom na tvorbe HDP a počtom nezamestnaných. Podľa podielu HDP, ktorý sa oficiálne sleduje len na krajskej úrovni, má najvyššiu ekonomickú výkonnosť Trnavský a Banskobystrický kraj, okrem Bratislavského kraja s osobitným postavením v rámci SR. Druhým najviac využívaným ukazovateľom v EÚ pre hodnotenie úrovne regiónov je miera nezamestnanosti. Slovensko v tomto ukazovateli značne prevyšuje priemer EÚ (8,7%). V priemere za vidiecke regióny v r.2001 už hranica nezamestnanosti prekročila 20 %. Na Slovensku je výrazná dlhodobá nezamestnanosť a regionálna diferenciácia nezamestnanosti.

Miera nezamestnanosti je vypočítavaná ako podiel disponibilného počtu evidovaných nezamestnaných k počtu ekonomicky aktívnych za predchádzajúci rok. V r.2001 malo viac ako polovica - 37 vidieckych okresov mieru nezamestnanosti vyššiu ako 20 %. Okresy s najvyššou mierou nezamestnanosti sú najviac zastúpené na východe Slovenska a na juhu stredného Slovenska. Hranicu 30 % prekračujú 4 okresy na východe (*Michalovce*, *Sobrance*, *Trebišov*, *Rožňava*) a 3 na strednom Slovensku (*Veľký Krtíš*, *Rimavská Sobota*, *Revúca*).

Tabuľka 5.12 Vývoj miery nezamestnanosti

Územie	Miera nezamestnanosti za disponibilný počet evidovaných nezamestnaných (%)				
	1997	1998	1999	2000	2001
SR spolu	12,5	15,6	19,2	17,9	18,6
Mestské regióny	5,4	6,8	9,2	8,8	8,2
Vidiecke regióny	13,3	17,0	20,8	19,6	20,3

Zdroj: VÚEPP a ŠÚ SR

Počet nezamestnaných sa od roku 1999 stále pohybuje nad polmiliónovou hranicou. Podľa štatistických zisťovaní vykonávaných Národným úradom práce, počet evidovaných nezamestnaných ku koncu roka 2001 dosiahol 533 652 čo je o 27 tis. osôb (t.j. 5 %) viac v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka. Za päť rokov (1997-2001) v priemere vzrástol počet evidovaných nezamestnaných o 50 %. Z hľadiska vývoja poľnohospodárskej nezamestnanosti vidieť za roky 1998 – 2000 stúpajúci trend a od roku 2001 je zaznamenaný pokles. V roku 2001 poklesol podiel nezamestnaných z poľnohospodárstva a lesníctva v priemere na 11 % a nad hranicou 20 % ostalo sedem okresov: *Krupina, Turčianske Teplice, Veľký Krtíš, Detva a Brezno* na strednom Slovensku a *Levoča, Gelnica* na východe SR.

Ku koncu roka 2002 sa znížila nezamestnanosť SR na 17,4 % a disponibilný počet evidovaných nezamestnaných bol 472 006 osôb, avšak celkový počet evidovaných nezamestnaných v osobách sa naďalej pohyboval nad polmiliónovou hranicou vo výške 504 077 osôb.

Osobitne vysoká nezamestnanosť je medzi mladými ľuďmi a znevýhodnenými skupinami (najmä Rómovia). V štruktúre nezamestnaných podľa veku sa skupina nezamestnaných vo veku 20-24 rokov stala číselne aj relatívne najväčšou skupinou nezamestnaných. K 31. decembru 2001 dosiahol počet nezamestnaných v tejto skupine 98,6 tis., čo predstavuje 18,5 %. Celková nezamestnanosť mladých ľudí do 29 rokov veku koncom roku 2001 tvorila tretinu evidovaných nezamestnaných. Táto nezamestnanosť je do značnej miery ovplyvnená aj demografickým vývojom, nakoľko v dôsledku vysokej demografickej vlny zo 70-tych rokov vzrástol najmä počet obyvateľov vo vekovej skupine 20-24 ročných. Počet nezamestnaných Rómov je ťažko určiť v dôsledku neprihlásenia sa k svojej národnosti.

Podľa dosiahnutej kvalifikácie v štruktúre nezamestnaných najvyšší podiel tvoria vyučení a so základným vzdelaním. Vo vidieckych regiónoch to bolo v roku 2001 36 %, resp. 29 %, čo je vyšší podiel ako v mestských regiónoch. Podiel nezamestnaných bez ukončeného základného vzdelania je najvyšší v okresoch s najvyšším podielom rómskeho obyvateľstva na východnom Slovensku: *Gelnica, Spišská Nová Ves, Levoča, Kežmarok*. Nezamestnaní s dosiahnutým vyšším vzdelaním (úplným stredným a vysokoškolským) majú vyššie zastúpenie v mestských regiónoch ako vo vidieckych. Z vidieckych regiónov majú najvyššie zastúpenie v okresoch stredného Slovenska *Banská Bystrica a Zvolen* a v okresoch *Nitra a Trenčín* na západe SR.

Jedným z mimoriadne nepriaznivých fenoménov na našom trhu práce je dlhodobá nezamestnanosť (viac ako 1 rok). Počet týchto nezamestnaných koncom roku 2001 dosiahol 219,7 tisíc, čo je 41,2 % podiel z evidovaných nezamestnaných. Situácia vo vývoji dlhodobej nezamestnanosti sa začala zhoršovať od roku 1997, keď ich podiel koncom roku 1997 dosiahol 37,9 %, v roku 1998 38,2 % a rast výrazne pokračoval až na úroveň 43,6 % koncom roku 1999 (231 tis.). Tento trend sa podarilo čiastočne stlmiť až rozhodnutím o vytváraní verejnoprospešných prác pre dlhodobo nezamestnaných. Preto dlhodobá nezamestnanosť v závere roka 2000 dosiahla 221 tis. osôb a zo všetkých nezamestnaných tvorila 43,2 % a ďalej mierne klesá. Dlhodobá nezamestnanosť sa prejavuje najvýraznejšie v tých regiónoch, v ktorých je vysoká miera nezamestnanosti. Okresy s najvyšším podielom dlhodobo nezamestnaných (okolo 50 %) sú na východe: *Košice okolie, Spišská Nová Ves a Michalovce*. V rámci dlhodobej nezamestnanosti už možno pozorovať nárast veľmi dlhodobej nezamestnanosti. Je veľkým negatívom, že priemerná dĺžka evidencie nezamestnaných dosahuje už viac ako 14 mesiacov. Znamená to, že v priemere je každý nezamestnaný v SR nezamestnaný dlhodobo a medzinárodný štandard dlhodobej nezamestnanosti je pritom iba 12 mesiacov.

Hlavnou príčinou celkovej nezamestnanosti je pokles dynamiky ekonomického rastu a pokles efektívnej výkonnosti slovenského hospodárstva. Nezamestnanosť ovplyvňuje aj sezónny charakter niektorých odvetví, najmä poľnohospodárstva, lesníctva, stavebníctva a služieb súvisiacich s turistickým ruchom. Prevažná väčšina zamestnancov vykonávajúcich práce sezónneho charakteru v týchto odvetviach je mimo sezóny vedená v evidencii úradov práce. Dôvody vysokej nezamestnanosti hlavne v okresoch východného a južnej časti stredného Slovenska sú: vysoký podiel rómskeho obyvateľstva, nízka vzdelanostná úroveň, slabo rozvinutá infraštruktúra, výrazný deficit priemyselnej výroby a znižujúci sa podiel poľnohospodárskej výroby.

5.9.3.3 ÚROVEŇ MIEZD

Dosahovaná úroveň priemerných mesačných miezd je výsledkom viacerých faktorov. V rozhodujúcej miere je ovplyvnená štruktúrou podnikateľských subjektov a ich ekonomickou silou. Výška mzdy a zamestnanosť v zásade predurčujú životný štandard skupiny produktívneho obyvateľstva, tvoriaceho v jednotlivých regiónoch 55 % až 64 % populácie. Za päť rokov od roku 1997 sa úroveň priemerných mesačných miezd za všetky podniky a organizácie národného hospodárstva SR (s výnimkou malých organizácií do 19 zamestnancov) zvýšila z 9 339 Sk na 12 764 Sk v roku 2001 (index rastu 136,7). Najviac vzrástli priemerné mzdy v Bratislave až o 49 %, zatiaľ čo vo vidieckych regiónoch priemerne o 33 %. V porovnaní s priemerom SR je mzda v 70 vidieckych okresoch o 1,7 tisíc Sk nižšia a v porovnaní s mestskými až o 5 tisíc. Osobitné postavenie má Bratislava, kde je mzda o 58 % vyššia oproti priemeru SR. Okresy s najnižšou mzdou v hospodárstve celkom sú na východe *Sobrance a Stropkov* (8,9 tisíc). Spolu v 17 vidieckych okresoch priemerná mesačná mzda v r.2001 nedosahovala ani 10 000 Sk.

V odvetví pôdohospodárstva bola v roku 2001 priemerná mesačná mzda zamestnancov v organizáciách s 20 a viac zamestnancami 10 193 Sk. Od roku 1997 sa zvýšila o 37 %. V porovnaní s priemernou mzdou v celom hospodárstve predstavuje mzda v poľnohospodárstve (vrátane lesníctva) iba 80 %. Nízke priemerné mzdy v poľnohospodárstve sú výsledkom najmä nízkej dôchodkovosti rezortu. Ovplyvňuje ich aj značná nerovnomernosť potreby práce v určitých obdobiach roka a nízka technická úroveň výroby.

5.9.3.4 PODNIKATEĽSKÉ AKTIVITY

Rozvoj súkromného podnikania v SR závisí predovšetkým od priebehu privatizácie. Vývoj za posledné 4 roky možno hodnotiť na základe štatistických údajov, podľa ktorých hospodárske organizácie v súkromnom vlastníctve v r.1997 predstavovali 52 362 a v roku 2001 počet 62 038, čo je nárast o 18,5 %. Súkromní podnikatelia (fyzické osoby) k 31.12.1997 boli v počte 277 202 a v rovnakom období r.2001 ich bolo 303 506, čo je viac o 9,5 %. Koncentrácia podnikateľských subjektov v jednotlivých regiónoch SR je indikátorom prosperity regiónu.

Tabuľka 5.13 Vývoj podnikateľskej aktivity

Územie	Podiel fyzických osôb na 100 ekonomicky aktívnych				
	r.1997	r.1998	r.1999	r.2000	r.2001
S R spolu	10,63	11,11	11,11	11,00	11,22
Mestské regióny	15,00	15,13	15,20	14,97	16,23
Vidiecke regióny	9,86	10,34	10,46	10,36	10,47

Zdroj: VÚEPP a ŠÚ SR

Vo vidieckych regiónoch v r.2001 podnikalo spolu 246 365 fyzických osôb - predstavujúcich živnostníkov, slobodné povolania a samostatne hospodáriacich roľníkov - čo je v porovnaní s rokom 1997 nárast o 11 %. Na tomto náraste sa podieľala hlavne skupina živnostníkov. Na vidieku dôležitú podnikateľskú funkciu zohrávajú transformované poľnohospodárske družstvá, súkromne hospodáriaci roľníci, ale aj drobní podnikatelia v ostatných odvetviach, najmä v obchode a v službách. Významným faktorom rozvoja podnikania na vidieku je jeho alokácia vo vzťahu k hlavným dopravným ťahom a k blízkosti miest. Aj preto v celkovej podnikateľskej aktivite vychádzajú najhoršie východné okresy *Medzilaborce a Sobrance*, ako aj okresy z južnej časti stredného Slovenska *Krupina a Poltár*.

5.9.3.5 INFRAŠTRUKTÚRA

Rozvoj infraštruktúry je impulzom ďalšieho ekonomického i sociálneho rozvoja regiónov. Nedostatočná kvalitatívna úroveň technickej infraštruktúry limituje celkový ekonomický rozvoj vidieckych území.

Tabuľka 5.14 Prehľad indikátorov technickej infraštruktúry za r.2000

Územie	Podiel obyvateľov napojených na:		Hustota cestnej siete v m/km ²	Počet obyv. na 1 byt.telefón	Podiel plynofikovaných. obcí
	verejný vodovod	verejnú kanalizáciu			
SR spolu	82,90	54,70	489,6	4,3	69,2
Mestské regióny	99,8	95,88	1244,67	2,8	100,0
Vidiecke regióny	80,4	48,70	480,1	4,7	69,2

Zdroj: VÚEPP a ŠÚ SR

Najdôležitejším problémom je napojenie malých obcí na verejnú vodovodnú a kanalizačnú sieť. Čo sa týka celkovej napojenosti na vodovodnú sieť situácia je pomerne priaznivá a do roku 2005 sa predpokladá 85 % podiel obyvateľstva zásobovaných z verejných vodovodov. V súčasnosti je vodou z verejných vodovodov zásobovaných 80,4 % obyvateľov vidieckych regiónov. Z regionálneho hľadiska je zásobovanie vodou z verejných vodovodov veľmi rozdielne. Celkove je najhoršia situácia na východnom Slovensku, kde bez verejných vodovodov je až 52 % obcí, zväčša vo veľkostnej kategórii do 500 obyvateľov. Na juhu stredného Slovenska 50 % obcí nemá vybudovaný verejný vodovod, pričom až na 70 % sú to obce do 500 obyvateľov. Nepriaznivejšia je však situácia v napojenosti na verejnú kanalizáciu. Situácia na strednom a východnom Slovensku je zložitejšia hlavne čo sa týka rómskych usadlostí, ktoré sú často bez základného vybavenia, pitnej vody, kanalizácie a ciest. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu je za vidiecke regióny len 48,7 %. Do r.2005 sa plánuje dosiahnuť za SR 57 % podiel obyvateľov bývajúcich v odkanalizovaných domoch. Veľmi nízky podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu (do 30%) je v okresoch *Námestovo a Čadca* na severe stredného Slovenska, v okresoch *Košice okolie a Trebišov* na východe Slovenska, ale aj na západnom Slovensku v okresoch *Komárno a Zlaté Moravce*.

Z celkového počtu obcí je na Slovensku plynofikovaných 69,2 %. Využívanie plynu ako paliva nie je vo vidieckych sídlach samozrejmosťou vzhľadom na vysokú investičnú náročnosť budovania plynovodných sietí. Aj preto sú viacej plynofikované obce v nížinných regiónoch ako horských. Plynofikované horské obce sa nachádzajú v oblastiach s potrebou ochrany životného prostredia. Na vidieku by bolo vhodné vyššie využívanie alternatívnych zdrojov energie. Ďalším problémom ostáva dobudovanie dopravnej a telekomunikačnej infraštruktúry. Okresy s nadpriemernou technickou vybavenosťou územia sú zároveň produkčne i sídelne rozvinuté a naopak podvybavené okresy zaostávajú v komplexnom rozvoji za priemerom SR.